

מפעל דף היומי בעיון

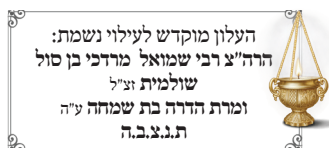
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליב חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

יום א' כ"ח אלול - שבת תשובה ה' תשרי תשפ"ו

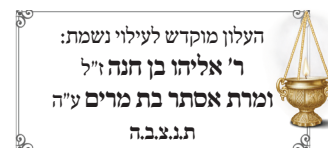

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית ז"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת עבודה זבהים ז' י"ג

שבוע ראש השנה

בס"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

ברכת ברעבה ורחמייה טובה לכל הלאוידים ולכל בית ישראל

בזבהים דף ז' ע"א

איתמר תודה ששחטה לשם תודת חבירו רבה אמר כשרה רב חסדא אמר פסולה רבה אמר כשרה תודה לשם תודה נשחטה רב חסדא אמר פסולה לשום שלמים ידידה נשחטה בעיניו.

גדרי המחלוקת אם פסול מחשבה כפשוטו או דיבור

כבר הבאנו בשבוע שעבר את מחלוקת הראשונים האם פסול מחשבה הוא כפשוטו במחשבה, או שהכונה לדיבור. ויש לקשר ענין זה לגירסאות השונות בסוף הוריות לענין סימני ראש השנה, דלגירסא אחת אמרינן [הוריות י"ב ע"א] לעולם יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי, ובמקום אחר [כריתות ו' ע"א] הגירסא יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא ורוביא כרתי סילקא ותמרי, ולמעשה אנו עושים בראש השנה את שניהם, שכן מי שאוכל ואומר יהי רצון הרי הוא גם רואה את הדבר שהוא אוכלו, אך יש לדון אם לגירסא שצריך לראות מתקיים הנ"ל גם במיני קציצות וכו' שאין הדבר נראה בעצמותו.

ובאמת לית מאן דפליג דעל ידי מחשבה נפעלים פעולות, ובודאי אף למאן דאמר שפסול מחשבה אינו אלא בדיבור, מודה הוא שהמחשבה הלא נכונה פוגמת

את שלימות הקרבן, וכבר הבאנו לעיל את החקירה מה הוא פסול שלא לשמה, האם הוא פסול חיובי שהמחשבה יצרה, או שעל ידי מחשבת שלא לשמה יש חסרון, שחסר הלשמה, אך זה נוגע לפסול המעשי של קרבן, אבל מצד שלימות המצוה לית מאן דפליג שיש חסרון בשלימות המצוה, כעין מה שמצאנו לעיל [ו' ע"א] אלא מה תלמוד לומר וסמך ונרצה לכפר שאם עשאה לסמיכה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר וכיפר, דיצא ידי חובה, אבל כלפי שמיא לא יצא, ואף שאין הדמיון שוה לגמרי, ששם החסיר חלק מן המצוה ולכן המצוה אינה בשלימות, מה שאין כן כאן שהוא חסרון צדדי של מחשבה שאינה ראויה.

ולקמן [מ"ו ע"ב, הובא לעיל ב' ע"ב] אמרינן לשם ששה דברים הזבח נזבח, לשם זבח לשם זבח לשם השם לשם אשים לשם ריח לשם ניחוח והחטאת והאשם לשם חטא, אמר רבי יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא תנאי בית דין שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד. ע"כ. ולשם זבח הכונה היא שלא ישחוט שלא לשמן, ולשם זבח היינו לאפוקי שינוי בעלים, וחזינן שכל אלו נשנו בלשון חיוב, שיזבח לשם זבח וזוהב וכו', ואמרו לעיל שהוא תנאי בית דין שלא יאמר כלום כדי שלא יבא לומר שלא לשמו. הרי שמעיקר הדין צריך לשחוט במפורש לשם זבח וזוהב וכו', ומשמע

כולל ומכון ראש פינה:

ומחלוקת הראשונים הנ"ל ביאורה הוא, האם יש כח במחשבה לבד לפסול, או שצריך פעולה יותר חזקה, של דיבור, כדי שיחול פסול. ובודאי שאם נאמר דמאן דאמר שמחשבה פוסלת בעלמא סובר שפסול לא לשמה הוא חסרון הלשמה, ומאן דאמר שצריך פעולה סבירה ליה שהוא פסול בפועל, הרי מחלוקתם מבוארת בפשיטות, אבל באמת אף אם שניהם סבירה להו כאחד הצדדים, עדיין מבוארת מחלוקתם האם די במחשבה, או שאפילו כדי לעקור את הסתמא לשמה צריך דיבור ולא די במחשבה. ותן לחכם ויחכם עוד בעניינים אלו הנקראים חכמה בלשון חז"ל כמו שהבאנו לעיל.

והדרין לסימני ראש השנה, אם די בראיה דהיינו מחשבה [ואפילו בלי מחשבה ממש], או צריך אף לאכול, ובהלכה איתא שצריך אף לומר יהי רצון וכו'. כי הלא תראה כל פעולה שתהיה, מקורה תמיד מהמחשבה במוח, ולפעמים מחשבת האדם ניכרת בפעולותיו, אך הכלי הראשון שבה יוצאת המחשבה לידי ביטוי הוא הפה, הדיבור, וכן הוא הכלי הראשון שבו תלויים חיי האדם, שבפה אוכלים ושותים ואף נושמים, ולכן לגירסא הראשונה, די במחשבה שהיא הראשית, ולגירסא השניה בעינן פעולת אכילה ואף דיבור, כי צריך שיתפס הדבר אף במעשה, וד"ל.

הגדרות פסול קודש

והנה בסוגיין עסקינן בשינוי קודש, והכלל בכל זה שכדי שיקרא שינוי צריך שיהיה לו שם קרבן אחר, ולכן אם שחט לשם חולין לא פסל כמבואר בתחילת המסכת, וזו המחלוקת בסוגיין אם כששוחט לשם תודת חבירו, האם הוי שינוי השם, שמצד שם תודה לא מצאנו שיש חילוק בין תודה לתודה, דאם אדם הפריש תודה מפני שיצא מבית האסורים ותודה על שעלה מן הים, לא מצאנו שיהיה שינוי השם אם ישחוט זו לשם זו, אבל בתודה של חבירו יתכן שיקרא שם קרבן אחר.

ואמרו בסמוך, אמר רבא חטאת ששחטה לשם חטאת כשירה, לשם עולה פסולה; מאי טעמא ושחט אותה לחטאת אמר רחמנא, והרי חטאת לשם חטאת נשחטה, לשם עולה פסולה. ופירשו המפרשים ששחט חטאת חלב לשם חטאת דם, וצריך לומר שהוא מחוייב אף בחטאת דם, דאם לא כן מה הרבותא, וחזינן לכאורה דלא הוי שינוי שם אף שזו על חלב וזו על דם, ואם כן צריך להבין מדוע כאן פשיטא שהיא כשירה ובתודה לשם תודת חבירו יש פלוגתא.

החילוק בין קרבן תודה לקרבן חטאת לענין שינוי קודש וצריך לומר שחלוק קרבן חטאת לענין זה מקרבן תודה, דקרבן חטאת שבא לכפר, העיקר היא הכפרה,

וממילא שם הקרבן הוא לפי סוג הכפרה, ולכן אמרינן לקמן [ט"ז ע"ב] בעי רבא חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דטומאת מקדש וקדשיו, מהו מי אמרינן כרת כמותה, או דילמא אין קבוע כמותה. ע"כ. דזהו ספיקו של רבא, דאפשר דאף שכולם לכפרה, מכל מקום הואיל והוא סוג כפרה אחר אפשר דנקרא שינוי השם. אבל בתודה עיקר הקרבן הוא האדם, דארבעה חייבים להודות, וזו חובת גברא על האדם להודות, וכעין שמצאנו בכל מקום של תודה שהוא חיוב על האדם בעצמו, כדאיתא בפרשת בכורים שחייבה התורה להביא את הבכורים ולהניח ולהשתחוות, ובאים הבכורים בעסק גדול כמבואר במסכת בכורים, ואמרה התורה [דברים כ"ו, ג'], ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו. ודרשו בספרי, ואמרת אליו. שאינך כפוי טובה. כי זה טבעו של האדם להיות כפוי טובה, כמו שכבר מצאנו באבינו הראשון שאמרו עליו חז"ל שהיה כפוי טובה, וממילא זהו הטבע של בניו, מצד חומרם המגושם שאינם מכירים בטובה, ולכן צריך לעשות פעולות רבות כדי להכניע את התכונה הזאת ולהכיר טובה, וגם כאן בתודה אמרה התורה שצריך להביא קרבן תודה, וזהו הקרבן הראשון שמפורש בפרשת שלמים, וכיון שהוא חיוב גברא מצד חיוב ההודאה, הרי שיש לומר שחלק משם הקרבן הוא שם בעליו, כי הוא עיקר הקרבן. ומבשרי אחזה אלקי שגם בהנהגות בשר ודם הוא כן, דאדם שיש בו חולי או מום העיקר הוא שיתרפא, ותבא התרופה מהיכן שתבא, אבל כשאדם רוצה להודות לחבירו על דבר כלשהוא הרי אין ההודאה נחשבת רק אם שמו קרוי עליה, ולא די שזכור האדם את מתנתו לבית מטיבו בעילום שם.

לקמן מבואר שגם חטאת חלב חלוקה מחטאת דם

ולקמן שם אמרו אמר רב חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם, לשם חטאת עבודת כוכבים כשירה; לשם חטאת נזיר, לשם חטאת מצורע פסולה, הני עולות נינהו. בעי רבא חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דטומאת מקדש וקדשיו, מהו מי אמרינן כרת כמותה, או דילמא אין קבוע כמותה. רב אחא בריה דרבא מתני כולהו לפסולא, מ"ט ושחט אותה לחטאת לשם אותה חטאת. ע"כ. דלרב אחא בריה דרבא גם חטאת חלב וחטאת דם הם שני קרבנות שונים לענין שינוי קודש, וביאר רבינו הגר"ח דכשאדם מפריש חטאת על עבירת חלב נקבע עליה שם חטאת חלב, וזהו שמה, וממילא אם שוחט הוא אותה לשם חטאת דם הרי זה שינוי השם, וקל וחומר בשאר הדברים המובאים שם.

והרמב"ם [פ"ט מ"פסוקה"מ ה"ן] כתב, שחטה לשם חטא אחר כגון שבאה על אכילת חלב ושחטה על אכילת דם פסולה. וברמב"ם [פ"ג משגות ה"ג] כתב, כבר בארנו בהלכות פסוקה"מ שהמפריש חטאתו על החלב שאכל

לא יביאנה על השבת שחלל או על הדם שאכל וכו' ואם הקריב פסלה. ע"כ. והכונה לכאורה לא לפסול שינוי קודש, אלא שהביא את החטאת שהפריש לחטאת חלב לשם עבירה אחרת, שאינו יוצא ידי חובה, וקשה שאיך למד הרמב"ם מפסול שינוי קודש הקרבת הקרבן עצמו לשם עבירה אחרת, וביאר רבינו הגר"ז לפי מה שהבאנו בשם הגר"ח דהמפריש חטאת חלב, נתפס שם החטא בקרבן ומיקרי חטאת חלב, דזהו דקאמר הרמב"ם, דמדחזינן דיש דין מחשבה בחטאת חלב לשם חטאת דם א"כ הוקבע שם חלב בקרבן, ולכן אם גם ישנה אף בלא הלכה דשינוי קודש, רק שיביאנו על הדם שאכל ולא חשב לשם חטאת דם, יפסל, דלא שייך שתהיה הבאתו על הדם אחר שהוקבע בקרבן שם חלב.

ואמר רבא חטאת ששחטה על מי שמחוייב חטאת פסולה, על מי שמחוייב עולה כשרה; מאי טעמא וכפר עליו, עליו ולא על חבירו, חבירו דומיא דידיה במחוייב כפרה כמותו. ואמר רבא חטאת ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום פסולה, שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה.

גדרי כשרות חטאת כשנשחטה במחשבה שאינה פוסלת

ולקמן [מ"ו ע"ב], אמר רב יהודה אמר רב חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, לשם חולין כשרה וכו' מתיב רבה, אמר רבי יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר, שהוא תנאי ב"ד; טעמא שלא היה בלבו כלל, הא היה בלבו לשם חולין פסול א"ל אב"י דלמא לא היה כלל כשר ומרצה, הא היה בלבו לשם חולין כשר ואינו מרצה.

הרי דלאב"י כשנשחטה חטאת לשם חולין הרי היא פסולה לענין עליה לבעלים, ואינה כשרה רק לענין שלא תפסל כדין חטאת שנפסלת במחשבת שלא לשמה, ולא אמרינן שמחשבות הנ"ל אינם נקראים מחשבות כלל והדרינן לדין סתמא לשמה. נמצא שיש בזה שלש דרגות, מחשבת שלא לשמה או שלא לשם בעלים פוסל לגמרי, מחשבת לשם חולין או לשם מת כמבואר לקמן, או לשם מי שאינו מחוייב כשרה ואינה מרצה, ושחיטה סתם כשירה לכתחילה.

ובביאור יותר, כבר הזכרנו בשבוע שעבר וכן בסמוך לעיל את חקירת האחרונים האם פסול שלא לשמה הוא חסרון, דהיינו שבאמת צריך להיות לשמה בפועל, רק בסתמא הוא לשמה, וכששוחט שלא לשמה הרי הוא עוקר את הסתמא לשמה, ובפסח וחטאת יש גזירת הכתוב מיוחדת שהם אף נפסלים מחמת חסרון זה, או שהוא פסול בפועל, כעין שמצינו בפיגול שהוא פסול בפועל, שעצם המחשבה פועלת פסול. ורבינו הגר"ז הוכיח כצד השני, אך עדיין יש צדדים לכאן ולכאן.

והנה יש לומר בפשיטות דשני הדברים אמת, כדי שהקרבן יעלה לבעלים בעיני שיהיה לשמו, ואם חסר בלשמו שוב לא יעלה לבעלים, והואיל והוא מחמת שחסר בלשמו, אף מחשבת חולין או שאר מחשבות שאינן פוסלות גורעות מהלשמה והרי חסר בלשמה, וממילא לא יעלה לבעלים לשם חובה בשום קרבן וכל שכן בחטאת, רק שבחטאת ופסח יש דין מיוחד שאם היה פסול שלא לשמו בפועל נפסלים הם לגמרי מהקרבה.

ומצינו דרך אחרת בזה בחידושי מרן רי"ז הלוי, דלעיל [ה' ע"א] אמרינן רמי ריש לקיש על מעוהי בי מדרשא ומקשי אם כשרים הם ירצו, ואם אין מרצין למה באין וכו', עיי"ש. הרי דמסברא אין קרבן שקרב ואינו מרצה, וזה מה שהגמרא שם מביאה ראיות שיש דבר כזה קרבן שקרב ואינו מרצה, ומה שעולה ואינו מרצה הוא מכח הדרשה [כ' ע"ב] אם כמה שנדרת עשית יהא נדר, ואם לא נדבה יהא, וזה הטעם שחטאת פסולה במחשבת שלא לשמה, כי חטאת שאינה בכלל דרשה הנ"ל חוזרת לדין שאם אינה מרצים אין הם קרבים. והקשה הגר"ז דלפי סברא זו היתה החטאת צריכה להפסל אף במחשבת חולין וכו' דהרי אין היא באה בנדבה, ועיין באחרונים מה שכתב ליישב.

ויש לבאר בזה בפשיטות, דהנה יש לשאול אף בלא סברא הנ"ל, דהרי אם אף מצאנו מציאות כזו שחטאת תקרב ולא תרצה, הרי לחטאת זו יש שם חטאת גמור, וכל דיני קודש קדשים יש לה, ואין היא באה על חטא, והיכן מצאנו כדבר הזה, ולכאורה הוא כחטאת שמתו בעליה דלמיתה אזלא, כיון שאינה עומדת לכפרה. אלא צריך לומר שבכל קרבן יש בו שני דברים, שם הקרבן שמחייב עבודות מסוימות והלכות אכילה מיוחדות לו, אם חטאת שמתנותיה למעלה מחוט הסיקרא או שנאכלת ליום ולילה בקודש דוקא ולזכרי כהונה, ודין שני שהוא הריצוי שלה שהוא פועל יוצא מעבודת הקרבן ואכילת הכהנים, ובאופן של פסול בפועל, דהיינו לשם קרבן אחר או בעלים אחרים, כי אנו דנים את הקרבן כאילו באמת חלה המחשבה והרי הוא חטאת שקריבה לשם עולה, וחטאת אינה באה אלא על חטא, וכן לשם בעלים אחרים, הרי הוא כאילו כיפר האחר, והרי זו כעין חטאת שמתו בעליה וכו', והוא פסול גמור, אבל בחסרון מהסוג השני, מחשבת חולין שלא הפקיעה לגמרי את שם הקרבן, רק חסר בריצוי, מסיבות שכתבו האחרונים, עדיין שם קרבן עליו, והרי הוא כחטאות נזיר ומצורע שאינם באות לכפר עוון, וכמבואר לקמן [ט' ע"ב] שחטאת ששחטה לשם מי שמחוייב חטאת נזיר או מצורע הרי הוא כשוחט לשם מחוייב עולה שאינו נפסל. ויש עוד הרבה מה להאריך בזה, ותן לחכם ויחכם עוד, ויקיים מה שאמרו על סדר זה הנקרא חכמה, פלפלת בחכמה.

שתי דעות במהות מחשבת חולין

והנה עד כאן הנחנו הנחה שמחשבת חולין מחשבה היא, אמנם בדרגה אמצעית שאינו פוסלת לגמרי בחטאת, אך לעיל [ג' ע"א] אמרו, תו רמי מילתא אחריתי, מי אמר רב יהודה אמר רב חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, שחטה לשם חולין כשירה, אלמא מינה מחריב בה, דלאו מינה לא מחריב בה וכו' ושני גט דל עובדת כוכבים מיניה הוה ליה סתמא, וסתמא פסול, קדשים דל חולין מינייהו הוה ליה סתמא, וסתמא כשירים. ופירש רש"י דלאו מינה לא מחריב בה, דל חולין מינייהו, כדסבירא לן דלא חייל ולא מחריב ביה דלא מינה הוה הוה להו שחוטין סתם ואמרן לעיל סתמא כשירה. ע"כ. הרי דאמרין שמחשבת חולין לא הוי מחשבה כלל, דלאו מינה לא מחריב בה וכמאן דליתא דמי, וחזור הדין לסתמא לשמה, וזה דלא כסברת אב"י שהבאנו לעיל. ובאמת כך כתבו השפת אמת והחפץ חיים בליקוטי הלכות שאין מחשבה נתפסת כלל ואם כן החטאת כשירה, ומה שאמר אב"י לקמן דאינו מרצה, היינו אליבא דרבי אליעזר בסוגיא בתחילת המסכת דסבירא ליה דאף שאינו מינו מחריב בה, ולשיטתו לומדים שאין חולין מחללים קדשים מקרא, ולא מסברא, ומהפסוק ילפינן רק לענין שכשר אבל לא לענין שמרצה.

אבל דעת הרמב"ם דאף במקום דאמרין שהחטאת כשירה היינו שאינה נפסלת מהקרבה, אך מכל מקום לא עלתה לבעלים לשם חובה, דנהי דלא הוי מחשבה הפוסלת, מחשבה מיהא הוי לענין שלא יעלה לבעלים לשם חובה, דז"ל הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק ט"ו ה"ד] חטאת ששחטה לשם זבח אחר כגון ששחטה לשם עולה או לשם אשם או לשם שלמים פסולה כמו שביארנו, אבל אם שחטה לשם חולין הרי זו כשירה ולא עלתה לבעלים:

[הלכה ח'] אבל אם שחטה לשם אחד שהוא מחוייב עולה הרי זו כשירה ולא עלתה לבעלים וכפר עליו ולא על חבירו שהוא מחוייב חטאת כמותו.

וצריך לומר בדעת הרמב"ם דלמסקנא לא ילפינן שאין חולין מחללים קדשים מסברא, אלא ילפינן מקרא הנ"ל, ואם כן אין לימוד רק לענין החילול אבל לא לענין הריצוי, ואינו מרצה.

גדרי שינוי בעלים וגדר קרבן עולה לענין כפרה

שינוי בעלים הוי רק בזריקה, מדכתיב ונרצה לו לכפר עליו, עליו ולא על חבירו, ואין ריצוי אלא בדם, ואמרין הכא שאין שינוי בעלים רק כשמחשב לשם מחוייב קרבן כמוהו, כעין דאמרין לעיל שקרבן ששחטו לשם חולין לא פסל.

ודברי רבא כאן נראים סותרים מיניה וביה, דאמר חטאת ששחטה על מי שמחוייב עולה כשרה, ואם כן עולה לא נקראת באה על חטא, ומאידך גיסא חטאת

ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום פסולה, שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה. ולפי גירסת רש"י זה תירוץ הגמרא [עמוד ב'] מקיבעא לא מכפרא, מקופיא מכפרא, ופירש רש"י, מקופיא מכפרא הלכך על מי שמחוייב עולה כשרה כיון שנדר עולה שייכי כולהו עשה שבידו אעולה ותו לא שייך חטאת גביה, אבל מי שלא הפריש כלום ועבירות עשה בידו שייך חטאת גביה, דאילו הוה מתחייב חטאת מכפר עשה מקופיא הלכך חייל שמה אחטאתו שנשחטה לשמו לפוסלה.

אמנם בשיטה מקובצת הקשו על גירסת רש"י, וגם השפת אמת כתב דדבריו דחוקים, דהעיקר חסר מן הספר, וכתב דהגירסא אחריתי עולה ששחטה נכונה וטובה, דכמו שבחטאת לא חשיב שינוי בעלים רק במחוייב כפרה כמותו, ה"ה בעולה לענין שלא עלה לבעלים לשם חובה נמי דוקא במחוייב כפרה כמותו, ועל זה אמר דאפילו למי שאינו מחוייב, מ"מ ליכא איש דלא עבר על עשה, ופסולה דקאמר היינו דלא עלה לבעלים לשם חובה. ובתר הכי קאמר רבא מימרא אחריתי, דחטאת מכפרת על עשה, ומקשה הגמרא עלה מדאמר רבא חטאת ששחטה לשם מי שמחוייב עולה כשרה ולחשיב בר כפרה כמותו משום דחטאת בא נמי על עשה, ומשני מקופיא מכפרא, פירוש, דעיקר חטאת מכפר על חייבי כריתות ועשה ממילא נמי מתכפרי ולא חשיב מחוייב כפרה כמותו. וכתב השפת אמת דכן נראה בודאי דעת הרמב"ם ז"ל [פ"ט מפסוה"מ] שכתב עולה ששחטה לשם מי שאינו מחוייב לא עלתה לו משום דאין אדם שאינו מחוייב עשה. ע"כ.

ואמר רבא חטאת ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום פסולה, שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה.

והוא תמוה, איך אפשר לומר דאין לך אחד מישראל שלא עבר על עשה, כלשון רש"י, והרי עבירת עשה היא עבירה לכל דבר, ואמרו בתוספתא, הובאה במסכת יומא [ל"ז ע"א] תנו רבנן, כיצד סומך, הזבח עומד בצפון ופניו למערב והסומך עומד במזרח ופניו למערב ומניח שתי ידיו בין שתי קרנות של זבח ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח ומתודה על חטאת עון חטאת ועל אשם עון אשם ועל עולה עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה. הרי שהם עוונות ידועים שעבר עליהם, ולכן מתודה עליהם, ואיך יתכן לומר שתמיד עוברים כולם על עשה, ועוד הקשה השפת אמת דצ"ע, דאטו מי לא עסקינן שהביא עכשיו עולה וכיפרה לו על כל עשה, ותו יש לעיין בשוחט לשם קטן דאינו בר חיובא כלל. ונוסיף אנחנו, אם שחט לשם משה רבינו, הגם כן נגיד שהוא מחוייב עשה, אתמהא.

אמנם מצאנו מצות עשה אחת שאף אם יצא האדם בה ידי חובתו היום יתכן שלמחרת יתברר לו שעדיין

כשהוא נפרד מגופו, וכמאמר הכתוב, כי לא יראני האדם וחי, וד"ל.

ולרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק ט"ו הלכה ט'] היתה כנראה גירסא אחרת בגמרא, שכתב, שחטה לשם מי שאינו מחוייב קרבן כלל לא חטאת ולא עולה ולא שאר קרבנות, הרי זו פסולה, שמה מחוייב הוא ואינו יודע. ע"כ. ולפי זה הרי היא פסולה מספק ואין מקריבים אותה, אבל אם הקריבו אותה הרי זו ספק כשירה, אבל הבעלים בכל אופן צריכים להביא חטאת אחרת לשיטת הרמב"ם שכשירה היינו שאינה פסולה אבל לא עלתה לבעלים לשם חובה.

דף ז' ע"ב

ואמר רבא עולה דורון היא.

וכתבו התוספות, עולה דורון היא, אף על גב דאעשה מכפרת יותר מחטאת דהא מכפרא מקיבעא. ע"כ. והביאור, דבודאי באה לכפר, רק דרך הכפרה של העולה היא דרך הדורון, דרך הריצוי, ולא כשאר הקרבנות שמהות כפרתם היא תיקון הפגם, וכלשון כפרה שהוא לשון ניקוי.

והחילוק, דבמצות לא תעשה האדם פוגם בפועל, ולתיקון הפגם צריך כפרה, אם ביסורים ח"ו ואם בדרכים אחרות, אבל בעשה יש חסרון בעשיית רצון ה', וכיון שהאדם שב על עונו ומביא הוא קרבן, הרי נתקן החסרון, שכן עכשיו אתה עושה נחת רוח לפניו כביכול, וממילא נתקן הכל.

דף ט' ע"א

ואימא שחטיה לשם תמורה ליהוי תמורה, למאי הילכתא למלקא עליה אי נמי, למיקם עליה בלא ימכר ולא יגאל.

והוא פלא, דתמורה אינו שם קרבן מסוים, כמו כל אלו שהבאנו לעיל, בכור וכו', ומה שייך לומר ששחטיה לשם תמורה. וכן הקשה הגרי"ז. וכתב דאפשר לומר דכוונת הגמרא דעבדיה לשם תמורת איזה קרבן מקדשים קלים והיינו תמורת מעשר, וא"כ הכא הלא חל על התמורה קדושת מעשר, ומשו"ה שייך שפיר לומר דמותר הפסח חל עליה קדושת תמורת מעשר, ואעפ"י דקדושת מעשר עצמה אינו חל עליה משום גזה"כ דעשירי יהיה קודש, אבל קדושת תמורת מעשר שפיר חייל, דבזה ליכא הך מיעוטא.

דף ט' ע"ב

אמר רב משמיה דמבוג חטאת ששחטה על מנת

לא יצא ידי חובתו, והיא מצות אהבת ה' שהיא מצוה דאורייתא כפשוטה, שכל אחד מישראל חייב בה, וז"ל הרמב"ם [הלכות תשובה פ"ה ה"א], אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא, אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה:

[הלכה ב'] העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה, ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שצונו בה הקב"ה על ידי משה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה:

[הלכה ג'] וכיצד היא האהבה הראויה, הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני וכל שיר השירים משל הוא לענין זה:

[הלכה ו'] דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל מה שבועלם חוץ ממנה כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעוהו ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה, לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כמו שביארנו בהלכות יסודי התורה.

הרי שבאמת מצוה זו אין לה סוף ושיעור, שכל שיוזכר האדם ויתעלה יותר כן תגבר אהבת הבורא בלבו, ויתברר לו שאתמול לא היה אוהב כלל ויבוש באהבתו של אתמול, ואם ח"ו נפל וירד ממדרגתו בודאי נמצא עובר על כך, ואם כן אין לך אדם שבכל רגע ורגע לא יהיה מחוייב עשה הנ"ל, גם מיד אחרי שביא קרבן עולה, כי בעל גוף אינו יכול להגיע לתכלית האהבה, כי תכלית האהבה היא תכלית הדביקות, שאותה משיג האדם רק

שיתכפר בה נחשון כשירה, אין כפרה למתים.

ומה דינה של חטאת זו, לכאורה הוי כשירה, דהרי אין זו מחשבה, אבל הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק ט"ו הלכה ט'] כתב, שחטה לשם מת כשירה ולא עלתה לבעלים שאין כפרה למתים. והוא לשיטתו שהבאנו לעיל.

בעי רבא חטאת חלב ששחטה על מי שמחוייב חטאת דטומאת מקדש וקדשיו, מהו מי אמרינן כרת כמותה, או דילמא אין קבוע כמותה תיקו.

וכתב השפת אמת דמשמע מלשון הגמרא דפשיטא ליה דחטאת דשמיעת הקול וביטוי שפתים דאינה בכרת ודאי לא חשוב מחוייב כפרה כמותה, ותמה על הרמב"ם [פס"ו מפסוה"מ ה"ז] שכתב שחטה לשם אדם אחר שהוא מחוייב חטאת אפילו חטאת שאינה קבועה הרי זו פסולה. ע"כ, ולא חילק בין חטאת לחטאת, דהו"ל לפרושי דדוקא חטאת דטומאת מקדש וקדשיו דהוי בכרת.

וכתב השפת אמת דקצת יש להסתפק בלישנא דרבא אין קבוע כמותו אי מיירי דוקא בעני דיכול באמת להביא עוף, או אפילו בעשיר, ואף על גב דהעשיר מחוייב כפרה קבוע כמותו מ"מ שמא יעני ויכול להיות פטור בעוף, ואם האיבעיא היא בעשיר י"ל דבעני ודאי לא הוי מחוייב כפרה כמותו, ולא הוי בכלל הספק, וכתב דכן מסתבר קצת.

איתמר שחטה לשמה לזרוק דמה שלא לשמה רבי יוחנן אמר פסולה, וריש לקיש אמר כשירה. רבי יוחנן אמר פסולה, מחשבין מעבודה לעבודה, וילפינן ממחשבת פיגול, ור"ל אמר כשירה, אין מחשבין מעבודה לעבודה, ולא ילפינן ממחשבת פיגול.

והנה צ"ע איך ילפינן ממחשבת פיגול שהיא מחשבת פסול בעצמותה למחשבת שלא לשמה. ועל הצד שמחשבת שלא לשמה היא מחשבת פסול, מובן, אבל לצד שנאמר שהוא רק חסרון שאין הקרבן עולה לשמו כיון שחסר בכונה לשמו, אבל לא פסול שנגרם בפועל על ידי המחשבה, צריך להבין כיצד ילפינן זה מזה.

וצריך לומר דאין הכי נמי, דאף שאינו פסול ממש כפסול פיגול, מכל מקום דעת רבי יוחנן דהואיל וחזינן שמחשבה מעבודה לעבודה הוי מחשבה, והוי כאילו פיגול בה עצמה, אם כן הוי גילוי לכל פסול מחשבה [וכן מצאתי בשם הגר"י]. ואדרבה, לצד זה יובן במאי פליגי רבי יוחנן וריש לקיש, דריש לקיש סבירא ליה דליכא למילף מפיגול לפסול של לא לשמה היות ואינם דומים במהותם, ורבי יוחנן סבירא ליה כנ"ל.

דין מחשב בשחיטה לקבל שלא לשמה

והנה לשון הגמרא שחטה לשמה לזרוק דמה שלא לשמה, וכתבו התוספות דאמר כגון משחיטה לזריקה, אבל משחיטה לקבלה לא, דהא מפיגול יליף לה, וק"ו

דרב אשי דיליף משינוי בעלים לא הוי אלא משחיטה לזריקה כמו שינוי בעלים.

והנה למדו תוספות שאם ילפינן מפיגול, ילפינן לכל הדינים, והוא כעין הדעה בגמרא דכשילפינן ממקום למקום אמרינן דון מינה ומינה, דלומדים את כל הפרטים מן הדבר המלמד, ועוד למדנו מדברי התוספות דפשיטא ליה דאף בפיגול לא מועילה מחשבה על שאר העבודות, אלא על אכילת מזבח, דהיינו זריקה והקטרה, או אכילת אדם חוץ לזמנו.

ולמעשה שתי הסברות אינן מוסכמות, דיש אומרים דפסול מחשבת פיגול היא בכל העבודות, וכן משמע מרש"י בסוגיין שכתב וז"ל, אין מחשבין מעבודה לעבודה, בשלא לשמו דלא ילפינן לה מפיגול דהתם עיקר מחשבתו המביאה לידי פיגול זו היא שיחשוב בעבודה זו לעשות עבודה אחרת מן אחת העבודות להאכיל לאדם או למזבח חוץ לזמנו וזריקה אכילת מזבח היא והוא הדין אם חישב על הקטרת החלב שאינה מן עבודות הילכך לא דמיא לשלא לשמו. ע"כ. הרי שנקט ששייך מחשבת פיגול אף במחשב מעבודה לעבודה בכל העבודות. וכן דעת הרבה ראשונים במסכת חולין [ל"ט ע"א]. ועוד הקשה הליקוטי הלכות על הסברא הראשונה של תוספות דהם נקטו דרך הלימוד כדון מינה ומינה, ואנן קיימא לן בבכאי גוונא דון מינה ואוקי באתרה. אמנם כל זה אם ילפינן מחשבה מעבודה על עבודה בבנין אב מפיגול, אבל לקמן [י' ע"א] אמר רב אשי מקור לדין זה מקל וחומר, ומה במקום שאם אמר הריני שוחט לשם פלוני שהוא כשר, לזרוק דמו לשם פלוני פסול, מקום שאם אמר הריני שוחט שלא לשמן שהוא פסול, שחטו ע"מ לזרוק דמן שלא לשמן אינו דין שיהא פסול. ואם הוא קל וחומר אמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנידון, ואם אכן בפיגול הוא רק במחשב משחיטה לזריקה, בהכרח גם בלא לשמה הדין כן.

והגאון רבינו עקיבא איגר כתב דאף אם מחשבין מעבודה לעבודה, אם שחט ע"מ לקבל במחשבת לזרוק או לאכול חוץ לזמנו בפשוטו נראה דכשרים, וכתב, עיין בלשון רש"י ד"ה אין מחשבין [שהבאנו לעיל], וכונתו בפשיטות שכתב שיחשוב בעבודה זו לעשות עבודה אחרת מן אחת העבודות להאכיל לאדם או למזבח חוץ לזמנו, ולא שחשב על מנת לחשוב.

דף י"א ע"ב

הפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר שלא לשמו רבי יהושע מכשיר, כאילו נשחט בשלשה עשר; בן בתירא פוסל, כאילו נשחט בין הערבים.

והרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק ט"ו הלכה י"א] פסק, הפסח ששחטו במחשבת שינוי השם, בין ששינה שמו

לשם זבח אחר בין ששינהו לשם חולין פסול שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה', במה דברים אמורים ששחטו בזמנו שהוא יום ארבעה עשר בניסן אפילו שחטו בשחרית במחשבת שינוי השם פסול, אבל אם שחטו שלא בזמנו במחשבה שלא לשמו כשר, שלא לשם בעליו נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול. והשיג הראב"ד דזו דעת בן בתירא, אבל רבי יהושע מכשיר. ובפשטות כוונתו דהלכה כרבי יהושע. והכסף משנה כתב דפסק הרמב"ם כבן בתירא משום דמצינו בגמרא [י"ב ע"א] דשקלי וטרו אמוראי אליביה.

דף י"ב ע"א

אלא אמר רבי אבהו תהא לאחר חצות.

בגמרא פסחים [צ"ו ע"א] משמע להדיא דפסח דורות טעון ביקור, וכן כתבו שם רש"י ותוספות, ולפי זה צריך לומר אליבא דרבי אבהו שהקדישו בהמה מבוקרת, אמנם הרמב"ם לא הזכיר ביקור בפסח, רק בתמיד.

דף י"ג ע"א

שהזבח נפסל בארבעה דברים בשחיטה, ובקבול, ובהילוך, ובזריקה; רבי שמעון מכשיר בהילוך, שהיה אומר אי אפשר שלא בשחיטה ושלא בקבלה ושלא בזריקה, אבל אפשר בלא הילוך, שוחט בצד המזבח וזורק. רבי אליעזר אומר המהלך במקום שהוא צריך להלך מחשבה פוסלת, במקום שאינו צריך להלך אין מחשבה פוסלת.

ודעת רבי שמעון אפשר להבין בשני אופנים, אופן

אחד שהואיל ואין עבודה זו מוכרחת תמיד אם כן אין היא מוגדרת כעבודה כלל, וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות זו"ל, וכבר ביאר רבי שמעון טעם מה שאמר, וחכ"א עבודה שאפשר לבטלה שמה עבודה. משמע דזו המחלוקת, אי הוי עבודה או לא. אמנם ברש"י משמע שהחסרון אחר, דכתב זו"ל, אבל אפשר בלא הילוך, הלכך לא חשיבא למיפסל. משמע שאינה עבודה חשובה לפסול, ולא מחמת שאינה עבודה. ולקמן [י"ד ע"ב ד"ה אפילו] כתב רש"י זו"ל, אפילו לרבי שמעון, דאע"ג דאמר רבי שמעון לא פסל בה מחשבה, משום דאין היתר הקרבן תלוי בה ולא קרינא בה דברים המביאים לידי אכילה אבל עבודה הוי ליפסל בזר. ואפשר דזו כוונת רש"י כאן במה שכתב דלא חשיבא למיפסל.

ובדעת חכמים הסתפק המשנה למלך [פ"א מפסולי המוקדשין חכ"ג ד"ה תנו] האם לרבנן הולכה היא עבודה שאי אפשר לבטלה, דהיינו שאם לא היתה הולכה נפסל הזבח כי חסרה עבודה, אלא חייב לעשות הולכה כל דהיא, או דפליגי רק במה שאף שאפשר לבטלה מכל מקום פוסלת בה מחשבה, אבל מודים הם שאם לא היתה הולכה כלל הזבח כשר. וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה זו"ל, וחכ"א עבודה שאפשר לבטלה שמה עבודה, הרי דאף לחכמים הוי אפשר לבטלה, וכן כתב רש"י להדיא בגמרא, וכן הוא בתוספות. אבל הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פ"א חכ"ג] כתב, והולכה שלא ברגל אינה הולכה, לפיכך כהן גדול שקיבל את הדם ועמד במקומו וזרקו למזבח נפסל הזבח. ע"כ. מוכח דסבירא ליה דהוי עבודה שאי אפשר לבטלה.

ויש עוד לדון בדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, ויבואר עוד לקמן אי"ה.